

УКРАЇНА В ГЕОГРАФІЇ БУСЕНГОЛЬТА З Р. 1677/1682¹

Географія Бусенгольта (Rev. P. Boussingault: Le Nouveau Théâtre du Monde) вийшла в Парижі на французькій мові другим виданням в рр. 1677 і 1682. Визначаю ці два роки тому, що в Бібліотеці Карлового університету в Празі є примірник II-го видання з р. 1677, а я придбав в одного антиквара в Празі примірник того ж видання, помічений роком 1682. Обидва видання – тотожні і належать видавцеві Етенові Лоазону (Estienne Louzon). З уривка королівського привілею, наведеного в передмові до I-го тому, виходить, що привілей було дано 18 серпня 1666 року на друк і розповсюдження географії Бусенгольта протягом 5-ти років. Отже I-е видання географії могло вийти між 1666 та 1671 роками. Про автора географії поки що знаємо, що він родом з Парижа, був монахом і займав посади піднастоятеля й каноника монастиря св. Августина ордену св. Хреста в Парижі.

На сторінках 380–382 2-го тому географії вміщено відділ про *Україну* (De l'Ukraine) такого змісту:

“Україна лежить між Московщиною та Трансильванією. *Київ* (Kiou), головне місто цієї великої провінції, належить до старовинних міст Європи, про що свідчать ще й досі широкі вали, глибокі рови, руїни церков та стародавні могили числених королів. З давніх церков лишилося тільки дві: Св. Софії та Св. Михаїла. Храм Св. Софії має гарний фасад і величавий вигляд, з якого боку не дивитись, бо стіни його прикрашено багатьма постатями та історичними картинами з мозаїки, себто з різнобарвних маленьких камінців, блискучих як скло, які так гарно припасовано, що не можна відрізнити, чи це живопис, чи килим. В цьому храмі зберігають надгробки й могили багатьох королів. Храм Св. Михаїла зветься “Золотоверхим”, бо він вкритий золоченими плитами. Тут показують тіло Св. Варвари, яке, як оповідають, було перенесено сюди підчас нікомедійських війн.

¹ Цей переклад уривка з географії Бусенгольта, зроблений відомим українським вченим-емігрантом Андрієм Яковлевим (1872–1955), публікується за першим його виданням у газеті “Український тиждень” (р. VI, ч. 15(261), Прага, 10 квітня 1938 р.). На сьогодні в українській гуманітаристиці відомий уривок з цього уривка, що вміщений у книзі В. Січинського “Чужинці про Україну” (К. 1992, с. 110–111). Для нашого часопису цей уривок є цікавим згадкою в ньому українських сакральних пам’яток, як то Софія Київська, Михайлівський Золотоверхий монастир та Києво-Печерська лавра, так і тим, що у французькій енциклопедії початку другої половини XVII ст., звідки взято цей уривок, Україна згадується під власним своїм ім’ям “Україна”, на чому наголошує і А. Яковлів. У публікації збережено стилістичні особливості тексту А. Яковліва, поправлено лише деякі одруки. – Д. Гордієнко.

Місто Київ стоїть на горі, яка панує з одного боку над полем, а з другого над Дніпром, що тече під горою. Римо-католики мають тут 4 церкви, в тому числі катедрі. Греко-руси мають 10 церков. Київ має три гарні вулиці; він досить торговельний: торгують хлібом, кожушинами, воском, медом, салом, соленою рибою й т.п. (стор. 380).

Київ має єпископа, воєводу, каштеляна, замок (grod) і чотири юрисдикції. Доми збудовано на московський кштальт, прямо на землі, тому вони досить низькі, звичайно одноповерхові. Вживають тут свічок, зроблених зі скалок дерева, при чому таких свічок потрібна велика кількість, щоб світити під час довгих зимових ночей.

Земля тут родить стільки хліба, що народ не знає, що з ним робити, тим більше, що нема тут судоходних рік, що вливалися б у море, крім Дніпра, але на ньому плавання можлива тільки на протязі 50 миль униз від Києва, бо далі перешкоджають 13 порогів.

Населення України – грецької віри, на своїй мові зве себе – *Русь* (Rus). Дуже поважає свята й пости, які тягнуться 8–9 місяців і під час яких не їдять м'яса. Шляхта тримається “польськості” і, здається, стидається мати іншу віру, крім римської, хоч князі й магнати їхні походять від предків грецької віри.

Так з пів милі нижче Києва є містечко Печерське з монастирем, де проживає патріарх чи митрополит усїєї Русі. Під сусідньою горою є багато печер, що наповнені великою кількістю тіл, подібних до єгипетських мумій, які зберігаються тут протягом 15 сотень років. Гадають, що перші християнські пустельники підчас переслідувань з боку поганих вживали цих підземних місць, щоб потайки правити службу Богу та спокійно тут жити. Показують тут якогось св. Івана, що стоїть закопаний по пояс у землю (ст. 381).

В цій країні, всупереч звичаям інших націй, молоді дівчата самі залицяються до хлопців та самі вибирають собі чоловіків. В деяких місцях тут водяться перепелки з синіми ногами, їх не їдять, бо вони можуть причинити смерть. Тут водяться цілими табунами олені, лані, кози, дикі кабани височенного зросту й дикі коні, що ходять табунами в 50–60 голів. Вздовж Дніпра водяться птиці, що мають великий зоб, в ньому, ніби в ставку, ці птиці переховують живу рибу і їдять її в міру потреби. Водиться також велика кількість журавлів та буйволів, як і білих зайців та диких котів (ст. 382”).

Про козаків автор згадує тільки в одному місці, коли говорить про польське військо: “Поляки – великі мистці в бою на шаблях. А козаки – дуже добрі стрільці з лука й знамениті стрільці з мушкетів (ст. 379)”. Про козацькі війни та про Б. Хмельницького автор не згадує. Це можна пояснити тим, що автор взагалі не торкається політичних подій, або ж і тим, що він писав на підставі джерел давнішніх, XVI і початку XVII вв.

Географія Бусенгольта цікава для нас тим, що вона свідчить про те, що в XVII в. Україна була відома в Європі під своєю назвою і що це ім'я прикладалося до окремої території й окремого народу, з Києвом, як столицею цієї землі.